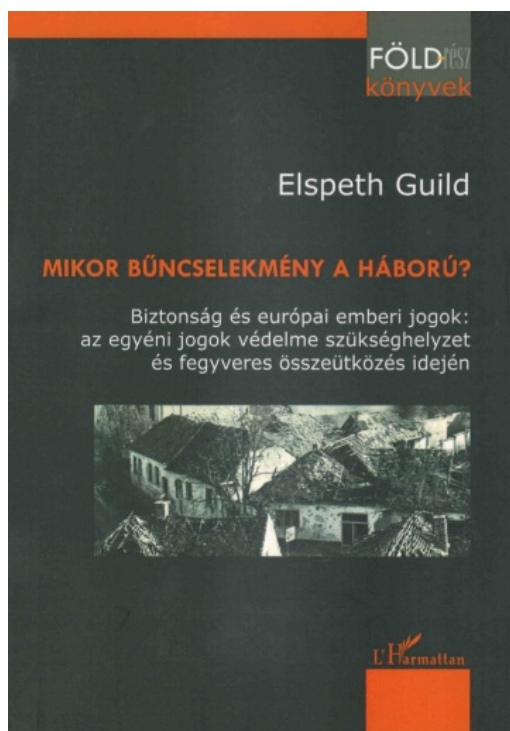

Mohay Ágoston:

**Elsbeth Guild: Biztonság és európai emberi jogok:
az egyéni jogok védelme szükséghelyzet és fegyveres összeütközés idején**

L'Harmattan, Budapest, 2009.
134 oldal

A modern nemzetközi jog egyik legjelentősebb fejleményének az emberi jogok nemzetközi rendszerének kialakulását tekintjük. Az emberi jogok biztosítása az államok esszenciális feladatává vált, a legalapvetőbb emberi jogokat pedig a nemzetközi közösség ius cogensként, azaz a nemzetközi jog feltétlen érvényesülést igénylő szabályaként ismeri el. Az emberi jogok értelmezése és védelme terén Európában pedig a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) számít a legmeghatározóbb nemzetközi bírói fórumnak. Az emberi jogok védelme folyamatos és párhuzamos nemzetközi kötelezettségként (ha úgy tetszik, kihívásként) jelenik meg. Fegyveres összeütközések

idején az emberi jogok tiszteletben tartása fokozott veszélyeknek van kitéve, lényegében függetlenül attól, hogy maga a harcászati cselekmény jogszerűnek vagy jogellenesnek minősül-e a nemzetközi jog alapján. Az államok egyes esetekben pedig derogációk által törekednek leszűkíteni az Emberi Jogok Európai Egyezményéből eredő kötelezettségeiket. Értelmezendő az a probléma is, hogy egy állam mennyiben tehető felelőssé a határain túl bekövetkező emberi jogi jogsértések vonatkozásában?¹

¹ Ez a kérdés nem tekinthető új keletűnek, de a Banković-ügy okán ismét fokozott figyelem irányult rá a közelmúltban, lásd pl. Life after Bankovic: On the extraterritorial application of the European Convention on

Az említett kérdéskörök mindegyike kapcsán nagy jelentőséggel bír az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga, így nem meglepő, hogy a szerző, Elsbeth Guild professzor asszony is esetjogi megközelítést választott könyvében. A mű az alábbi logikai egységekre tagolódik:

Az alapprobléma felvezetését követően az olvasó megismerkedhet az Emberi Jogok Európai Egyezményének a jelen vizsgálódás szempontjából kulcsfontosságú rendelkezéseivel. A könyv harmadik fejezete arra keresi a választ, hogy hogyan terjedhetnek ki az emberi jogok biztosítására vonatkozó kötelezettségek az államok által határainkon kívül végzett cselekményekre. Az állam „joghatósága alatt álló” személyek körének meghatározása terén az EJEB megállapította a joghatóság fennállását olyan esetekben, amikor az állam a diplomáciai vagy konzuli képviselői útján cselekszik, illetve az államban lajstromozott vagy az állam lobogója alatt közlekedő vízi- és légi járművek fedélzetén is. A Soering-ügyben² a Bíróság megállapította, hogy az EJEE részes államai nem adhatnak vagy utasíthatnak ki egy személyt olyan államba, ahol fennáll a reális veszélye annak, hogy az egyén kínzásnak vagy embertelen és megalázó bánásmódnak lenne kitéve. Az EJEB megállapította az EJEE extraterritoriális hatályát olyan esetekben is, amikor egy állam ellenőrzést gyakorol egy olyan terület felett, amely nem része az állam területének.³

A negyedik fejezet a derogációk gyakorlatát tárgyalja. Az EJEE részes államai meghatározott feltételek fennállása esetén meghatározott időtartamra felfüggeszthetik bizonyos, az Egyezményből eredő kötelezettségeik teljesítését.⁴ Noha az EJEB relatíve jelentős mérlegelési jogkört enged az államoknak a derogáció lehetőségének igénybevétele terén, magának tartja fenn a 15. cikk megfelelő alkalmazása vizsgálatának jogát, kontrollálva azt is, hogy a derogáció ideje alatt hozott intézkedések feltétlenül szükségesek voltak-e a helyzet kezeléséhez.

A könyv ötödik fejezete a katonaság államhatáron belüli bevetésének emberi jogi összefüggéseit vizsgálja, egy gibraltári, egy törökországi és egy csecsenföldi eset bemutatásával. Az EJEE a katonaság államon belüli bevetésének jogszerűségével külön nem foglalkozik, az

Human Rights and O'Boyle, Michael: The European Convention on Human Rights and Extraterritorial Jurisdiction: A Comment on 'Life After Bankovic', in: Extraterritorial Application of Human Rights Treaties (eds: Coomans, Fons és Kamminga, Menno T.), Intersentia, Antwerp-Oxford, 2004, 73-103. illetve 125-140. o.

² Soering v United Kingdom, 7 July 1989, Series A no 161.

³ Loizidou v Turkey (preliminary objections), 23 February 1995, (40/1993/435/514).

⁴ Háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén. A derogáció feltételeit és korlátait az EJEE 15. cikke tartalmazza, meghatározva többek között azon, az egyezmény által védelemben részesített jogok körét, amelyekre nem vonatkozhat derogáció.

általános mérce az egyének jogainak védelme: az EJEB ennek megfelelően ugyanazon tesztet alkalmazza az államon belül bevetett katonaságra vonatkozóan, mint a rendőrség tevékenysége vonatkozásában, nem tesz különbséget közöttük a felelősség kérdése szempontjából. Szerző megállapítja, hogy az egyének emberi jogainak védelmezése prioritást élvez az állam nehézfegyverzet alkalmazására vonatkozó igényével szemben is, kivéve a háborús helyzeteket (amikor is a genfi egyezmények válnak alkalmazandóvá).

A mű hatodik fejezete az EJEE részes államai haderőinek külföldi tevékenysége miatt felvetődő extraterritoriális emberi jogi felelősségének kérdését tárgyalja, az Észak-Ciprusi Török Köztársasággal kapcsolatos ügyekből kiindulva, majd többek között a Banković-üggyel folytatja, amelyben az EJEB meghatározta az államok által határaikon túl viselt felelősség korlátait.⁵ A zárófejezet feladata összefogni a könyvben felmerült problémaköröket, és áttekinteni a nemzetközi emberi jogi rendszer, az európai integráció és a jogállamiság összefüggéseinek kérdését.

Elspeth Guild a témakör vizsgálatához szükséges és megfelelő esetek kiválasztásával sikeresen vezet végig egy logikai fonalat a könyv egészén, illusztrálva az emberi jogok európai védelmének releváns problémáit, utalva a „legalitás védőhálójának” egyre hibátlanabb mivoltára. Az EJEB szigorú vizsgálat tárgyává teszi azt, hogy az államok által a derogáció ideje alatt (szükséghelyzetben) meghozott intézkedések feltétlenül szükségesek voltak-e a helyzet kezeléséhez; nem differenciál a katonaság és a rendőrség belföldi alkalmazása kapcsán az emberi jogi felelősség kérdését illetően; és kiterjesztő módon értelmezte az államok joghatósága alatt álló személyek körét – összhangban az EJEE előkészítő dokumentumaiban megjelenő szándékkal, mely szerint az Egyezményben foglalt garanciák által védelmezett személyek körét ki kell terjeszteni „amennyire csak lehetséges.”⁶

A szerző által feltétlenül pozitívnak értékelt, az Európai Közösségek/Európai Unió és az Emberi Jogok Európai Egyezménye közötti viszony kapcsán egy megjegyzés mindazonáltal tehető. Noha az EU vitathatatlanul elismeri és alkotmányos rendszere egyik alapkövévé teszi az emberi jogok védelmét, továbbá a luxemburgi Európai Bíróság és a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága is tekintettel van egymás ítélkezési gyakorlatára, a két rendszer közötti különbségek (főként a két bíróság eltérő jogértelmezései) adott esetben egymást gyengítő,

⁵ Banković and others v Belgium and others (admissibility), 12 December 2001, App. No. 52207/99.

netán „kioltó” hatással is járhatnak.⁷ E viszonyrendszer elemzése külön kutatás témáját képezheti.⁸

Ez természetesen nem változtat azon a tényen, hogy Elspeth Guild új könyve értékes elemzését adja az emberi jogok európai védelme néhány aktuális problémájának, feltárva az EJEB ítélezési gyakorlatában megjelenő tendenciákat is.

⁶ Collected Edition of the „Travaux Préparatoires” of the European Convention on Human Rights (Part II), 1949, p. 276. (<http://www.echr.coe.int/Library/COLENTravauxprep.html>)

⁷ Ez a hatás lehet ugyanakkor kölcsönösen erősítő is. A kölcsönhatás elemzéséről lásd: Szalayné Sándor Erzsébet: Az alapjogok három jogrendszer metszéspontjában (megjelenés alatt – Állam- és Jogtudomány, 2009 tele).

⁸ A témáról lásd például: Douglas-Scott, S.: A tale of two courts: Luxembourg, Strasbourg and the growing European human rights acquis' (2006) 43 Common Market Law Review 629–665. o.; Bergmann, J.: Diener dreier Herren? – Der Instanzrichter zwischen BverfG, EuGH und EGMR, Europarecht 2006/1. 101-115. o.; Besselink, L.F.M.: The European Union and the European Convention on Human Rights after the Lisbon Treaty: From Bosphorus sovereign immunity to full scrutiny? 2008. január 13. (<http://ssrn.com/abstract=1132788>).